
REINDIVIDUALIZACIJA KAO LEK PROTIV DISKRIMINACIJE

VOJIN DIMITRIJEVIĆ

Kad sam prihvatio da govorim na ovoj konferenciji kao “stručnjak”, shvatio sam da sam preuzeo na sebe ozbiljan zadatak da za deset minuta kažem nešto suvislo o tako važnim i složenim pitanjima kakva su diskriminacija, rasizam i ksenofobija.

Srećom, u pomoć mi je pritekao predavaajući: dao mi je šlagvort predstavivši me kao “stručnjaka iz Bratislave”. Tako sam u trenu odustao od prvobitno pripremljenog izlaganja.

Naime, shvatio sam da bi, u prilikama kakve imamo danas, publika, ili, tačnije, većina prisutnih u ovoj sali koji me ne poznaju lično, verovatno imala sasvim pogrešnu predstavu o meni. To što sam iz Beograda, a ne iz Bratislave, danas ne znači samo da sam samo iz još tako neke slovenske zemlje u kojoj žive ljudi s teško izgovorljivim imenima, već znači i da sam iz Srbije i da sam najverovatnije pripadnik srpskog naroda, uza sve kognitivne i emotivne konotacije koje je taj pojam stekao tokom devedesetih.

Zato mislim da ličnom životnom pričom mogu bolje da ilustrujem ono što želim ovde da kažem.

Ja nisam samo Srbin već sam uvek bio i građanin Jugoslavije, odnosno građanin Srbije kao dela Jugoslavije. Tokom većeg dela mog života Jugoslavija je bila “komunistička” zemlja a njeni su državljani imali crveni pasoš. Kad je u Srbiji na vlast došao Slobodan Milošević, i kad se Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija raspala, krnja Jugoslavija nastavila je da postoji pod novim imenom, koje je izgubilo atribut “socijalistička”; svi su znali ili bar mislili da njom vladaju Milošević i njegova stranka, kao i da isti taj centar moći utiče na političko pona-

šanje mnogih Srba koji žive izvan Srbije. Pasoš je još neko vreme ostao crven, iako se o režimu mislilo kao o izrazito nacionalističkom.

S takvim pasošem imao sam najrazličitije dogodovštine na raznim granicama, najpre zato što su svi mislili da sam komunista, potom da sam srpski nacionalista, a ponekad da sam i jedno i drugo.

Negde 1994. godine sleteo sam na aerodrom u Bostonu, pošto je na univerzitetu Harvard trebalo da učestvujem na konferenciji o upravo osnovanom Međunarodnom sudu za ratne zločine počinjene u bivšoj Jugoslaviji. Svi putnici, neki od njih takođe učesnici na konferenciji, prošli su imigracionu kontrolu bez ikakvih teškoća – samo ja nisam. Policajci i carinici su se sjatili oko mog pasoša (i vizе SAD u njemu), došaptavali se i pitali druge. Od svih mojih saputnika po mene se vratio samo Ričard Goldston, prvi tužilac Tribunala. “A, pogrešan pasoš”, rekao je. Pokazao mi je svoj plavi južnoafrički pasoš i rekao kako su ga službenici na granicama stalno držali za belog rasistu i ugnjetača, iako je on oduvek bio aktivni protivnik aparthejda, povrh svega još i Jevrejin.

96 Ako zavirite u moj pasoš (u međuvremenu je i on postao plave boje), videćete da sam rođen u Rijeci, na italijanskom Fiume, koja je tada bila u Italiji a sad je u Hrvatskoj. Međutim, ja nisam ni Italijan ni Hrvat, nisam čak ni katolik, već sam jedino dete koje je te godine tamo kršteno u pravoslavnoj crkvi. Eto opet nečег što može da posluži reindividualizaciji.

No, ponekad se dogodi i da postojeće predrasude porade u vašu korist. Godine 1984, dakle, pre Miloševića, bio sam u SAD kao gostujući profesor na univerzitetu Virdžinija. Studenti su mahom bili s juga SAD i nisu imali mnogo iskustva s profesorima iz komunističkih zemalja – a mene su baš kao takvog i doživljavali, pošto sam imao crveni pasoš. Samo, nisam bio naoružan, tolerisao sam i poštovao i nemarksističke ideje, nisam imao brkove itd. Sve ovo (osim brkova) očekuje se od univerzitetskog profesora sa Zapada, ali ne i od profesora iz neke komunističke zemlje. Tako su studenti bili prijatno iznenađeni, pa sam bio popularniji nego što sam to zasluživao. Tada oni jedva da su i znali gde je Jugoslavija i koji narodi žive u njoj. Uostalom, njeno ime se u to vreme često javljalo u nekom čudnom spoju, Čehoslovlavija ili Jugoslovlavija (kad smo već kod Bratislave).

Pravu individualizaciju imamo kad se jedna osoba suoči s drugom osobom kao s ličnošću, kao s pojedinačnim ljudskim bićem. Ja sam, recimo, često rasujan (ali ne zato što sam profesor – eto još jedne predrasude). I oduvek sam imao neodoljivu želju da pobegnem sa skupova koji previše liče na školske časove (a takav je i časni skup u Beču kojem se upravo obraćam). Zbog sticaja ovih dveju slabosti često mi se događalo da izađem s konferencije ili seminara i da onda ulicama oko dvo-

rane u kojoj se ona održava šetkam i dalje noseći značku s imenom i akreditacijom. Jednom sam to uradio u Bambergu, u Nemačkoj, i to baš 1992. godine, kad je reputacija Srba i Srbije bila na najnižoj mogućoj tački. I tako sam, sve s “bedžom” “Vojin Dimitrijević, Belgrad, Serbien” prvo otišao u turističku agenciju, pa onda u neku radnju da kupim kupaće gaće (koje sam, pogađate već, bio zaboravio), da bih konačno otišao da prezalogajim nešto u restoranu *Hercegovina*. Svi su bili tako neobično ljubazni i predusretljivi. Devojka iz *Lufthanze* prevrnula je nebo i zemlju da mi pronađe bolju vezu, prodavac je sišao čak do podruma da donese pravu opremu za kupanje, konobar i gazda restorana imali su ogromno razumevanje za moju skromnu narudžbinu. I taman pomislim kako je taj Bamberg zgodno neko mesto puno ljubaznih i gostoprимljivih ljudi, tako su fini prema običnom turistu koji govori nemački sa stranim naglaskom – kad otkrijem, na svoje zaprepašćenje, da su svi sve vreme znali odakle sam i ko sam najverovatnije. *I svi su oni sve vreme potiskivali predrasude u ime uljudnosti!* Sad je na mene bio red: sad i ja treba da se suočim sa sopstvenim predrasudama i priznam da u Nemačkoj ni u snu ne bih *cognito* kročio u restoran koji se zove *Hercegovina*, pošto su mnogi Srbi, uključujući i mene, godinama mislili da takve kafane drže vatreni hrvatski nacionalisti i potomci ustaša. Uostalom, i Ante Pavelić je bio rodom iz Hercegovine.

Time dolazim i do nečega što naročito želim da naglasim. Svi vidovi diskriminacije imaju jedan zajednički imenitelj: svi se oni svode na to da se prema nekome ophodimo ovako ili onako, ne zbog onoga što on ili ona jeste, zbog njegovih ili njenih zasluga ili prestupa, već zbog njegove ili njene pripadnosti određenoj grupi za koju se vezuju određeni stereotipi. Ako se prema pojedincu odnosimo kao prema individualnoj ličnosti, i to ne samo u ličnim odnosima već na jednoj opštijoj, višoj ravni, i ako mediji, predstavnici svih nivoa vlasti, javne ličnosti i mnogi drugi počnu da se ponašaju tako, načinili smo prvi korak na putu prema tolerancije i tolerisanja.

97

Izlaganje na konferenciji OEBS-a o rasizmu, ksenofobiji i diskriminaciji, održanoj 5. septembra 2003. u Konferencijskom centru Hofburg u Beču.